

LOGICA SANȚIUNILOR INTERNAȚIONALE. CAZUL SANȚIUNILOR ECONOMICE IMPUSE REPUBLICII FEDERALE IUGOSLAVIA ÎN PERIOADA 1992-1996¹

ANDRONACHE Alin*²

ABSTRACT

ALTHOUGH IN RELATION WITH OTHER ASPECTS OF INTERNATIONAL INTERVENTION IN THE WAR THAT TOOK PLACE IN THE FORMER YUGOSLAVIA BETWEEN 1991 AND 1995 THERE WERE MAJOR DIFFERENCES IN VISION BETWEEN THE PRINCIPAL INTERNATIONAL ACTORS INVOLVED (MAINLY, THE UNITED NATIONS, THE EUROPEAN UNION AND THE UNITED STATES) – WHICH OFTEN TURNED INTO SOURCES OF DISSENSION –, REGARDING THE ISSUE OF SANCTIONS THERE WAS, IN GENERAL, A SURPRISING CONSENSUS. THUS, THE ECONOMIC AND COMERCIAL SANCTIONS IMPOSED UPON THE FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA WERE SEEN, OVER THE COURSE OF THREE AND A HALF YEARS, AS AN IMPORTANT FOREIGN POLICY INSTRUMENT FOR ACHIEVING A NEGOTIATED PEACE. IN THIS CONTEXT, THIS ARTICLE WILL TRY TO DETERMINE THE RELATION BETWEEN THE OBJECTIVES, THE RESULTS AND THE IMPLICATIONS OF THE SANCTIONS POLICY THAT WAS PURSUED IN THE FORMER YUGOSLAVIA BY THE INTERNATIONAL COMMUNITY.

KEYWORDS: SANCTIONS, THE FEDERAL REPUBLIC OF YUGOSLAVIA, UNITED NATIONS, CONFLICT RESOLUTION, POST COLD WAR ERA

În lumina violărilor frecvente ale acordurilor de încetare a focului precum și a continuării luptelor armate pe teritoriul federației iugoslave și, nu în ultimul rând, apreciind că perpetuarea acestei situații reprezenta „o amenințarea la adresa păcii și securității internaționale”, Consiliul de Securitate al ONU a adoptat, la 30 mai 1992, rezoluția 757, prin care erau instituite sancțiuni internaționale de ordin economic asupra Republicii Federale Iugoslavia (Serbiei și Muntenegrului). Rezoluția stipula, *inter alia*, adoptarea unui embargo comercial, care consta în interzicerea tuturor importurilor și a exporturilor din sau

¹ Articolul prezintă rezultatele cercetării susținută financiar din fonduri social europene gestionate de Autoritatea de Management pentru Programului Operațional Sectorial Dezvoltarea Resurselor Umane [grant POSDRU/107/1.5/S/78342].

² Doctorand, Facultatea de Istorie, Universitatea „Alexandru Ioan Cuza”, Iași, România.

către aceste două țări, un embargo aerian, prin care erau interzise toate zborurile spre sau provenind din cele două republici menționate, precum și înghețarea tuturor bunurilor și conturilor bancare din străinătate ale Serbiei și Muntenegrului³. Aceste restricții au fost întărite ulterior prin rezoluția 787, adoptată la 16 noiembrie 1992, ce prevedea obligativitatea statelor limitrofe R.F. Iugoslavia de a interzice tranzitul spre această țară a unor mărfuri ca: petrol brut, produse petroliere, produse chimice, motoare, etc.⁴ și rezoluția 820 din 17 aprilie 1993 ce a stabilit un embargo total, interzicând complet tranzitul oricăror mărfuri spre și din R.F. Iugoslavia⁵.

Baza legală pentru impunerea unui regim de sancțiuni împotriva Republicii Federale Iugoslavia era dată de articolul 41 din Carta ONU sub care: „Consiliul de Securitate poate hotărâ ce măsuri, care nu implică folosirea forței armate, trebuie luate spre a se da urmare hotărârilor sale și poate cere Membrilor Națiunilor Unite să aplice aceste măsuri. Ele pot să cuprindă întreruperea totală sau parțială a relațiilor economice și a comunicațiilor feroviare, maritime, aeriene, poștale, telegrafice, prin radio și a altor mijloace de comunicație, precum și ruperea relațiilor diplomatice”⁶.

Motivele pentru care comunitatea internațională a văzut în impunerea unui embargo o soluție viabilă la problema iugoslavă sunt multiple. În primul rând, trebuie avut în vedere noul context internațional al începutului anilor '90, în care încheierea Războiului Rece a părut să creeze oportunitatea pentru un grad de cooperare internațională mult mai ridicat⁷. În ceea ce privește Națiunile Unite, această cooperare a crescut așteptările că organizația mondială va putea acționa în adevăratul spirit al Cartei Națiunilor Unite și că utilizarea frecventă a dreptului de veto, care paralizase Consiliul de Securitate în timpul Războiului Rece, avea să fie abandonată. Acest lucru viza și utilizarea sancțiunilor economice multilaterale care erau, în fapt, măsuri colective de impunere și pentru care obținerea

³ United Nations, Security Council, Resolution 757 of 30 May, 1992, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/IMG/NR001116.pdf?OpenElement>

⁴ United Nations, Security Council, Resolution 787 of 16 November, 1992, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/723/03/IMG/N9272303.pdf?OpenElement>

⁵ United Nations, Security Council, Resolution 820 of 17 April, 1993, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/222/97/IMG/N9322297.pdf?OpenElement>

⁶ United Nations, Charter of the United Nations. Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression. <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>

⁷ Gary Clyde Hufbauer, Barbara Oegg, *The European Union as an Emerging Sender of Economic Sanctions* (Washington DC: Institute for International Economics, 2003), 551-552.

solidarității internaționale devenise mult mai facilă⁸. Faptul că, pe parcursul anilor '90, sancțiunile au fost instituite, în cea mai mare parte, împotriva unor state ce nu constituiau aliați importanți ai superputerilor rivale, reprezentate în Consiliul de Securitate, a făcut această cooperare fezabilă⁹, ilustrativ în acest sens fiind faptul că, în acest interval, sancțiuni au fost instituite, pe lângă cele dictate împotriva R.F. Iugoslavia, în Iraq (1990), Libia (1992), Somalia (1992), Liberia (1992), părți din Cambodgia (1992), Haiti (1993), părți din Angola (1993, 1997, 1998), Ruanda (1994), Sudan (1996), Sierra Leone (1997, 2000), Afghanistan (1999), Etiopia și Eritrea (2000)¹⁰.

Dincolo de faptul că sancțiunile constituiau o metodă pașnică de rezolvare a problemelor pe plan internațional, existau și anumite considerente de ordin practic care făceau din sancțiuni o soluție atractivă, în special pentru statele cu statut de membru permanent în Consiliul de Securitate. În esență, impunerea sancțiunilor este considerată a fi o metodă rapidă și necostisitoare, care are rolul de a transmite un triplu mesaj: țării asupra căreia sunt îndreptate i se comunica faptul că emitentul nu iartă acțiunile țării țintă; aliaților le transmite ideea că vorbele vor fi sprijinite de acțiuni; iar pe plan domestic afirmă că emitentul va acționa în vederea apărării intereselor vitale ale națiunii¹¹.

O explicație suplimentară pentru impunerea sancțiunilor împotriva R.F. Iugoslavia și, în general, pentru proliferarea utilizării lor în această perioadă, este legată de faptul că, așa cum observa un oficial american, citat de „The New York Times”, exista „o mare presiune de a face ceva” (...), într-o eră în care remarcăm o preocupare deosebită față de pierderea de vieți omenești¹². În aceleși timp, însă, opinia publică occidentală manifesta, de regulă, o reticență majoră față de folosirea forței iar, în acest context, sancțiunile apăreau ca o soluție de mijloc între decuplarea totală față de evenimente și intervenția în forță¹³. Cu

⁸ Milica Delević, “Economic sanctions as a foreign policy tool”, The International Journal of Peace Studies, vol. 3, nr. 1 (ianuarie 1998). http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol3_1/Delvic.htm

⁹ David Cortright, George A. Lopez, Linda Gerber-Stellingwerf, “Sanctions”, în Thomas George Weiss, Sam Daws, The Oxford handbook on the United Nations (Oxford Handbooks Online, 2007), 350.

¹⁰ David Cortright, George A. Lopez, “Learning from the Sanctions Decade”, Global Dialogue, vol. 2, nr. 3 (2000). <http://www.worlddialogue.org/content.php?id=90>

¹¹ Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott, Institute for International Economics (SUA), Economic Sanctions Reconsidered: History and current policy, ediția a II-a, (Peterson Institute, 1990), 11.

¹² Citat în Steven Greenhouse, “U.S. View of Sanctions: Turn Up Heat Half Way”, The New York Times, 3 iulie, 1994. <http://www.nytimes.com/1994/07/03/world/us-view-of-sanctions-turn-up-heat-half-way.html?src=pm>

¹³ David Cortright, George A. Lopez, op. cit., 2000; Susan L. Woodward, Balkan tragedy: chaos and dissolution after the Cold War (Brookings Institution Press, 1995), 290.

alte cuvinte, sancțiunile ofereau liderilor naționali posibilitatea „de a face ceva” dar fără a-și asuma angajamente militare de mare risc. Costul politic domestic scăzut combinat cu riscul scăzut în privința pierderii credibilității în caz de eșec făceau din soluția sancțiunilor una deosebit de atractivă în comparație, mai ales, cu soluțiile de forță¹⁴.

În cazul fostei Iugoslavii, adițional acestor considerente, impunerea sancțiunilor multilaterale poate fi motivată și explicată și prin prisma anumitor factori ce țineau de contextul geopolitic al regiunii. În primul rând, trebuie avută în vedere cooperarea pe care Federația Rusă – membru permanent în Consiliul de Securitate – a arătat-o în privința politicii sancțiunilor. În ciuda legăturilor sale tradiționale cu Serbia, Moscova putea vedea paralele negative între conflictele etnice din Bosnia și propriile dificultăți domestice, astfel încât a devenit mult mai înclinată să sprijine măsuri non-militare puternice pentru soluționarea crizei¹⁵ în detrimentul unei intervenții militare. În plus, opțiunea comunității internaționale pentru sancțiuni în defavoarea soluției armate poate fi explicată și prin importanță geopolitică redusă pe care o prezenta spațiul iugoslav. Lipsa resurselor naturale, precum și pierderea avantajelor geostrategice de care se bucurase în perioada Războiului Rece – țară socialistă independentă de Moscova, văzută de către Occident ca un posibil model pentru eventuala desprindere a altor state est-europene de sub influența Moscovei, și, nu în ultimul rând, „zonă tampon”, timp de mai mult de patruzeci de ani, între statele NATO și cele ale Pactului de la Varșovia – făceau ca federația iugoslavă să nu mai prezinte un interes strategic crucial pentru marile puteri ale lumii¹⁶.

¹⁴ Thomas G. Weiss și alții, “Economic Sanctions and their Humanitarian Impacts: An overview”, în Thomas G. Weiss și alții, *Political Gain and Economic Pain. Humanitarian impacts of economic sanctions* (Lanham, Rowman and Littlefield, 1997), 15. O poziție similară este adoptată și de către Gary Clyde Hufbauer, vezi Gary Hufbauer, “The Futility of Sanctions”, *The Wall Street Journal*, 3 iunie, 1994 precum și de Stephen John Stedman, vezi Stephen John Stedman, “The Former Yugoslavia”, în Richard Haass, *Economic sanctions and American diplomacy* (Council on Foreign Relations 1998), 193.

¹⁵ [James Addison Baker](#), [Thomas M. DeFrank](#), *The politics of diplomacy: revolution, war, and peace, 1989-1992* (G.P. Putnam’s Sons, 1995), 647 apud. John Stremlau, *Sharpening International Sanctions: Toward a Stronger Role for the United Nations. A Report to the Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict* (Carnegie Corporation of New York, noiembrie 1996). <http://carnegie.org/fileadmin/Media/Publications/PDF/Sharpening%20International%20Sanctions%20Toward%20a%20Stronger%20Role%20for%20the%20United%20Nations.pdf>

James Addison Baker III a ocupat funcția de Secretar de Stat al SUA în perioada 1989-1992.

¹⁶ Ola Tunander, Pavel Baev, Victoria Ingrid Einagel, *International Peace Research Institute, Geopolitics in post-Wall Europe: security, territory and identity* (SAGE, 1997), 240.

În acest context și în ciuda ratei de succes reduse pe care o prezenta istoria sancțiunilor¹⁷, acestea au părut să reprezinte, cel puțin în fazele incipiente, o soluție facilă, dacă nu firească, la problema iugoslavă. Modul în care acestea și-au atins obiectivele în cazul fostei Iugoslavii constituie, însă, o problemă asupra căreia istoricii și analiștii politici sunt divizați¹⁸.

În general, sancțiunile reprezintă un instrument utilizat în diplomația internațională, menit să constrângă guvernele vizate în a adopta o anumită linie politică. În cele mai multe cazuri, utilizarea sancțiunilor presupune dorința țării/organizației emitente de a interveni în procesul decizional al unui alt stat suveran, dar într-o mod măsurat, care să suplimenteze abordarea diplomatică, fără introducerea imediată a forței militare¹⁹. Obiectivul principal al embargoului economic și comercial dictat împotriva R.F. Iugoslavia începând cu luna mai a anului 1992, poate fi circumscris acestei definiții. Cu toate acestea, realitatea a arătat că sancțiunile nu au fost implementate de la bun început într-o manieră coerentă, strategică²⁰. Logica aplicării sancțiunilor a fost contradictorie, pentru unii și, în special, în viziunea administrației americane, sancțiunile fiind menite să-l pedepsească pe Milošević și să conducă la răsturnarea sa²¹, în timp ce pentru alți actori, statele europene și mediatorii

¹⁷ Un studiu exhaustiv asupra problemei sancțiunilor relevă faptul că acestea și-au atins obiectivele în doar o treime dintre cazuri, Gary Clyde Hufbauer, Jeffrey J. Schott, Kimberly Ann Elliott, op. cit., 1990. Lucrarea reprezintă o analiză a 116 cazuri de sancțiuni economice, pornind de la blocada economică impusă Germaniei în timpul Primului Război Mondial și încheind cu sancțiunile impuse împotriva Irakului în 1990.

În ceea ce privește sancțiunile impuse de către ONU în anii '90 (12 cazuri), George A. Lopez și David Cortright consideră că rata de succes a acestora a fost de 36 la sută, vezi George A. Lopez, David Cortright, *The sanctions decade: assessing UN strategies in the 1990s* (Lynne Rienner Publishers, 2000).

Pentru perioada anilor '90, Gary Clyde Hufbauer, în cea de-a treia ediție a lucrării sale *Economic Sanctions Reconsidered*, prezintă un rezultat similar, cu o rată a succesului de 1 din 3, vezi Gary Clyde Hufbauer și alții, Peterson Institute for International Economics, *Economic Sanctions Reconsidered*, ediția a III-a, 2008, 127. http://www.piie.com/publications/chapters_preview/4075/01ie4075.pdf

¹⁸ În privința sancțiunilor impuse împotriva R.F. Iugoslavia, Stephen John Stedman consideră că evaluările relative la eficiența sancțiunilor variază în funcție de data publicării. Astfel, înainte de încheierea Acordurilor de la Dayton, aprecierile sunt preponderent negative, în timp ce, după Dayton, acestea sunt preponderent pozitive, Stephen John Stedman, op. cit., 178.

¹⁹ Gary Clyde Hufbauer și alții, op. cit., 2008, 3.

²⁰ Stephen John Stedman, op. cit., 178. Așa cum evidențiază și Susan Woodward, doar odată cu adoptarea rezoluției 820 a Consiliului de Securitate se poate vorbi de o politică a sancțiunilor care includea o exprimare clară a scopurilor urmărite și a schimbărilor de comportament politic așteptate, toate coordonate cu alte activități ca parte a unei politici de ansamblu. Până în acel moment, deși obiectivele puteau fi presupuse, singura certitudine a sancțiunilor era obiectivul lor necunoscut, Susan L. Woodward, "Yugoslavia: Divide and fail", *Bulletin of Atomic Scientists*, Educational Foundation for Nuclear Science, vol. 49, nr. 9 (noiembrie 1993).

²¹ Warren Zimmermann, ultimul ambasador american în Iugoslavia, în perioada 1989-1992, considera că impunerea sancțiunilor împotriva Serbiei urmărea să îl „saddamizeze” pe Milošević. În opinia acestuia, sancțiunile aveau puterea de a „umili un dictator, făcând clar faptul că acesta nu era potrivit pentru a face față

internaționali, sancțiunile reprezentau un instrument de negociere destinat să-l convingă pe liderul sârb să-și modifice politicile și să sprijine un acord negociat la războiul din Bosnia²². Succesul aplicării sancțiunilor față de R.F. Iugoslavia este legat, de regulă, de acest din urmă raționament. Astfel, se consideră că, deși ajutate de dificultățile economice preexistente, sancțiunile au reușit să determine abandonarea de către președintele Milošević a politicii sale pan-sârbești precum și diminuarea sprijinului acordat de către acesta sârbilor bosniaci²³ conducând, în cele din urmă, la acceptarea păcii negociate de la Dayton²⁴.

Cu toate acestea, în privința contribuției pe care acestea le-au avut în a pune capăt conflictelor, sancțiunile s-au dovedit a fi mai puțin eficiente. Ilustrativ în acest sens, este faptul că, între august 1994, când Belgradul a impus propriile sancțiuni împotriva sârbilor bosniaci, și august 1995, procesul de pace s-a aflat într-un impas. Acest lucru nu s-a schimbat decât odată cu utilizarea forței aeriene de către NATO și a deciziei SUA de a se implica decisiv în procesul de pace, lucru reflectat în negocierile de la Dayton și în planul la care s-a căzut de acord aici și care a pus, în final, capăt războiului din Bosnia²⁵.

Nici în ceea ce privește dorința de a crea un electorat mai critic față de regimul Milošević, regimul sancțiunilor nu a reușit să-și atingă obiectivele. În principiu, sancțiunile

lunii civilizate”. De asemenea, ambasadorul american preciza faptul că americanii doreau ca sancțiunile să acționeze ca un instrument de negociere în relația cu Milošević și, nu în ultimul rând, să ofere un mijloc de „ajuta poporul sârb să se întoarcă împotriva liderului lor”, Warren Zimmermann, *Origins of a catastrophe: Yugoslavia and its destroyers - America's last ambassador tells what happened and why* (Times Books, 1996), 213-214.

²² Vezi poziția exprimată de David Owen, unul dintre mediatorii internaționali în criza din Iugoslavia, în *David Owen, Balkan Odyssey* (Harcourt Brace, 1995), 124-125.

²³ La 4 august 1994, ca urmare a refuzului sârbilor bosniaci de a accepta Planul Grupului de Contact, Republica Federală Iugoslavia a anunțat închiderea granițelor sale cu Bosnia-Herțegovina controlată de către sârbii bosniaci și impunerea propriului embargo asupra sârbilor din Bosnia.

²⁴ Raportul Mesei Rotunde de la Copenhaga privind sancțiunile ONU în cazul R.F. Iugoslavia, desfășurată în 24 și 25 iunie 1996 la Copenhaga, considera că sancțiunile impuse R.F. Iugoslavia și sârbilor bosniaci „au fost remarcabil de eficiente. Acestea au modificat comportamentul părții sârbe față de conflict și au fost probabil cel mai important motiv pentru schimbarea de către guvernul de la Belgrad a politicilor sale și acceptarea unei păci negociate la Dayton, SUA, în noiembrie 1995”, United Nations, Security Council, S/1996/776, Letter dated 24 September 1996 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to Resolution 724 (1991) concerning Yugoslavia addressed to the President of the Security Council, Annex. Report of the Copenhagen Round Table on United Nations Sanctions in the Case of the Former Yugoslavia, held at Copenhagen on 24 and 25 June 1996, 24 septembrie 1996, 3. <http://www.un.org/Docs/sc/committees/sanctions/s96776.pdf>

²⁵ Milica Delević, op. cit.; Stephen John Stedman, op. cit., 178.

James Gow consideră că factorul determinant pentru acceptarea Acordului de la Dayton l-a constituit schimbarea raportului de forțe dintre părțile combatante, James Gow, *Triumph of the lack of political will. International diplomacy and the Yugoslav war*, (Londra: Hurst & Co., 1997).

economice comprehensive au drept scop producerea unei schimbări politice la nivelul conducerii vizate, prin producerea suferinței civile. Presupunerea este că cetățenii presați din punct de vedere economic vor pune presiune asupra liderilor lor pentru a-i determina pe aceștia să-și schimbe politicile sau pentru a-i înlătura de la conducere²⁶. În cazul R.F. Iugoslavia, sancțiunile au avut, însă, un efect total opus celui așteptat. În ciuda efectelor lor devastatoare²⁷, sancțiunile nu au determinat o răzvrătire a populației sârbe împotriva regimului Milošević iar acest lucru s-a datorat, în primul rând, neluării în considerare a sistemului politic din R.F. Iugoslavia. Problema este dată de faptul că ideea conform căreia greutățile economice crescânde aveau să îi motiveze pe cetățenii sârbi să protesteze împotriva politicilor promovate de Milošević în Bosnia și, eventual, să răstoarne regimul acestuia, presupunea existența unei democrații funcționale în care oamenii aveau acces la informații necenzurate legate de sancțiuni și de războaiele aflate în desfășurare și în care aceștia se puteau organiza pentru a-și exprima vederile și a vota liber. Serbia, însă, la fel ca și celelalte republici, se afla în fazele inițiale ale creării instituțiilor democratice²⁸. Un deceniu de greutăți economice a hrănit sentimentele naționaliste și auto-defensive ale populației²⁹ în timp ce lipsa unei tradiții democratice, după 50 de ani de monolitism politic, în care a existat un partid unic, precum și controlul ferm pe care îl deținea asupra mass-media, i-a permis lui Milošević să pună sancțiunile pe seama urii pentru sârbi a lumii întregi³⁰. Astfel încât, în loc să submineze puterea guvernului Milošević, embargoul a

²⁶ Thomas G. Weiss și alții, *Political Gain and Economic Pain. Humanitarian impacts of economic sanctions* (Lanham, Rowman and Littlefield, 1997).

²⁷ Fără îndoială, sancțiunile au dat o lovitură serioasă economiei iugoslave, generând numeroase dificultăți pentru cetățenii săi. În acest sens, conform datelor furnizate de către autoritățile iugoslave Consiliului de Securitate al ONU, la sfârșitul anului 1993, un milion de muncitori se aflau în șomaj tehnic, în timp ce alte 750.000 erau șomeri. Pe lângă aceștia, existau 1,2 milioane de pensionari, astfel încât la sfârșitul anului 1992 circa trei milioane de persoane primeau ajutoare sociale. Practic, acest lucru însemna că un milion de persoane angajate susținea populația totală a R.F. Iugoslavia de 11 milioane de locuitori, la care se adăugau și cei aproximativ un milion de refugiați, United Nations, General Assembly, A/48/661, Letter dated 26 November 1993 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Yugoslavia to the United Nations addressed to the Secretary-General, 1 decembrie, 1993, 3. <http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/673/94/pdf/N9367394.pdf?OpenElement>

²⁸ Susan L. Woodward, op. cit.

²⁹ Ibidem.

³⁰ Milica Delević, op. cit. Așa cum relevă Peter van Bergeijk, „descoperirile empirice sugerează faptul că cu cât o țară este mai puțin democratică cu atât este mai probabil ca sancțiunile economice să nu aibă succes în a schimba politicile”, Peter van Bergeijk, 106, apud Willem J.M. van Genugten, Gerard A. de Groot, ed., *United Nations Sanctions: Effectiveness and Effects, Especially in the Field of Human Rights. A Multi-disciplinary Approach*, (Antwerpen – Groningen – Oxford: Intersentia, 1999), 140. <http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=52371>

determinat amplificarea sentimentului de mândrie națională și, în consecință, a condus la ralierea populației față de liderul lor și a politicii sale naționaliste și antioccidentale³¹.

Mai mult, prin faptul că au crescut nivelul de sărăcie, sancțiunile, în loc de a crea un electorat mai critic, i-au făcut pe oameni mai receptivi la regimurile de factură autoritară și totalitară. În această perioadă, mai mult de o treime din populația R.F. Iugoslavia nu-și putea satisface nevoile de bază, în timp ce altă treime se afla la limita sărăciei. Coroborând acest fapt cu lipsa dorinței statului de a deschide procesul privatizării și cu procentul redus de angajați din societățile private, putem observa o dependență clară a populației față de stat în asigurarea slujbelor și a salariilor. În aceste condiții, opțiunea oamenilor pentru păstrarea status quo-ului și susținerea liderilor existenți apare, credem, ca una justificabilă³².

Pentru guvernul de la Belgrad, sancțiunile au oferit, totodată, o scuză convenabilă pentru orice se întâmpla rău în țară³³. În această privință, mass-media controlată de către regimul Milošević a jucat un rol important întrucât puterea de a interpreta semnificația sancțiunilor se afla în mâinile celor care controlau mijloacele de informare în masă. Regimul sancțiunilor a ușurat sarcina guvernului deoarece a interzis asistența externă pentru sprijinirea unei mass-medii independente, a tăiat resursele forțelor de opoziție, a făcut ziarele prohibitive și a stopat în mod efectiv fluxul de informație din exterior³⁴.

În fapt, izolarea internațională l-a ajutat pe Milošević să conducă, mânia populară putând fi direcționată cu ușurință către opoziție în condițiile în care argumentele anti-Milošević ale acesteia aveau rezonanța celor aparținând puterilor străine ostile. În plus, pentru cei mai mulți sârbi apolitici, care ar fi putut să se opună regimului Milošević,

³¹ Având în vedere și experiența iugoslavă, Secretarul General al ONU, Boutros-Boutros Ghali, averiza asupra unui asemenea efect nedorit. În „Suplimentul la Agenda pentru Pace” din 1995 aceasta aprecia că sancțiunile pot „să aibă un efect contrar scopului lor prin provocarea unui răspuns patriotic împotriva comunității internaționale, simbolizate de către Națiunile Unite, și prin ralierea populației față de liderii a căror comportament sancțiunile intenționează să îl modifice”, citat în United Nations, General Assembly, Security Council, A/50/60 - S/1995/1, Supplement to an agenda for peace: Position paper of the Secretary-General on the occasion of the fiftieth anniversary of the United Nations, Report of the Secretary-General on the work of the organization, 3 ianuarie, 1995, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/080/95/PDF/N9508095.pdf?OpenElement>

³² Milica Delević, op. cit.; vezi și Susan L. Woodward, op. cit.

³³ Jurij Bajec, profesor de economie la Universitatea din Belgrad, considera că „sancțiunile sunt un alibi perfect pentru multe lucruri”. Declarația făcută de acesta pentru „The Washington Post” venea în contextul în care în luna septembrie a anului 1993 guvernul Milošević a decis raționalizarea alimentelor pentru prima dată după 1948, o decizie pentru care cei mai mulți sârbi acuzau Vestul mai degrabă decât guvernul, John Pomfret, “Neighbors Enforce Yugoslav Embargo. Most Borders Finally Close, but Croatia and Slovenia Still Let Trucks Through”, The Washington Post, 14 septembrie, 1993.

³⁴ Susan L. Woodward, op. cit.; David Cortright, George A. Lopez, op. cit., 2000.

sanctiunile încălcau simțul lor de fair-play deoarece alți iugoslavi erau, de asemenea, vinovați de acuzațiile care se făceau³⁵.

În final, departe de a slăbi poziția lui Slobodan Milošević, sancțiunile au consolidat mitul conform căruia Milošević era un martir al națiunii, un mit național care pune accentul pe supraviețuire împotriva dușmanilor externi, indiferent de șansele de reușită, și, de asemenea, au întărit convingerea că Serbia nu poate fi în siguranță fără propriul său stat și propriile sale resurse militare³⁶.

Nici în ceea ce privește embargoul asupra armelor, impus, începând cu 25 septembrie 1991, tuturor componentelor fostei federații iugoslave³⁷, efectele nu au fost cele așteptate. Deși a jucat un rol important în limitarea fluxului de arme către fosta Iugoslavie, această tentativă de a stopa livrările de armament nu a reușit să pună capăt războiului din fosta Iugoslavie. O analiză a Grupului de Lucru pentru Construirea Încrederii și Securității și pentru Măsurile de Verificare din cadrul ONU identifica trei motive pentru acest fapt: 1). războiul din fosta Iugoslavie nu a fost unul cu pierderi materiale foarte ridicate (la nivelul echipamentelor militare); rata de uzură a fost scăzută, ceea ce înseamnă că avioanele, elicopterele, tancurile și tunurile au fost distruse într-un număr relativ redus; 2). în ciuda embargoului asupra armamentului și a sancțiunilor economice, traficul cu arme către fosta Iugoslavie a continuat; 3). cantitatea de echipament militar disponibil în fosta Iugoslavie (atât cel depozitat cât și cel produs la nivel local), a fost mult mai mare decât s-a considerat inițial³⁸. În plus, embargoul asupra armelor a creat un avantaj semnificativ în favoarea sârbilor întrucât aceștia controlau, în cea mai mare parte, armata națională iugoslavă (JNA) și bunurile acesteia. De asemenea, Serbia avea capacitatea de a produce armament, diminuând astfel nevoia sa de a procura arme din exterior. În ceea ce privește Croația, până în momentul instituirii embargoului aceasta achiziționase deja arme. După proclamarea embargoului, având în vedere că acesta nu a fost supravegheat de către actori internaționali, achiziționarea armelor a continuat să fie facilă pentru Croația. Singura parte afectată în mod semnificativ de către embargo a fost guvernul bosniac care, ulterior, a fost

³⁵ Susan L. Woodward, op. cit.

³⁶ Ibidem. Asupra riscului ca sancțiunile economice să ajute la „martirizarea” lui Slobodan Milošević avertiza și Warren Zimmermann care considera că „cei asupra cărora sunt îndreptate pot evita adesea impactul lor direct în timp ce se înfășoară în mantaua martirilor”, Warren Zimmermann, op. cit., 213.

³⁷ Vezi United Nations, Security Council, Resolution 713 of 25 September, 1991, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement>

³⁸ Working Group on Confidence and Security Building and Verification Measures, în B. G. Ramcharan, The International Conference on the Former Yugoslavia: official papers, vol. 1 (Brill, 1997), 1653-1654.

capabil să depășească acest handicap prin parteneriatul său cu Croația, aprobarea tacită a SUA și contribuția unor furnizori precum Iranul, Turcia și Arabia Saudită³⁹.

Dincolo de incapacitatea sancțiunilor de a-și atinge multe dintre obiectivele propuse, acestea au produs și o serie de efecte nedorite, cele mai multe contrare chiar principiilor ONU. Unul dintre ele a fost și contribuția pe care sancțiunile le-au avut la stagnarea procesului de creare a economiilor de piață⁴⁰ și a regimurilor democratice în fostele componente ale federației. Sancțiunile au făcut ca statul sârb să reinstituie monopolurile de stat, raționalizarea, controlul prețurilor și distribuția centralizată a alimentelor, combustibilului, medicamentelor și transportului, practici care fuseseră anterior abandonate⁴¹.

De asemenea, regimul sancțiunilor a contribuit la o creștere alarmantă a nivelului de activități ilegale. Mai mult, în timp ce economia subterană este văzută în mod convențional ca operând în afara controlului statului, în cazul încălcării sancțiunilor în R.F. Iugoslavia aceasta a fost, într-o măsură considerabilă, regizată de către stat și promovată drept „contrabandă patriotică”. Sancțiunile au constituit un element central atât pentru dezvoltarea rapidă a economiei subterane cât și pentru restructurarea sa, sub controlul statului, către contrabanda organizată și tranzacțiile financiare clandestine. Milošević a fost capabil să impună loialitate și să colecteze fonduri prin furnizarea accesului preferențial la comerțul realizat prin încălcarea a embargoului, care, la rândul său, a ajutat la susținerea regimului. Pe scurt, sancțiunile au amplificat criminalizarea politicii și politizarea criminalității⁴².

³⁹ Stephen John Stedman, op. cit., p. 185; vezi și Stephen Engelberg, Eric Schmitt, “Serbs Easily Outflank U.N. Arms Embargo”, *The New York Times*, 5 iulie, 1995.

⁴⁰ Chiar autoritățile iugoslave atrăgeau atenția asupra faptului că prăbușirea activităților economice, ca rezultat al sancțiunilor, generase o extindere bruscă a economiei gri, în particular în sectoarele financiar și monetar, i.e. prin tranzacții care contraveneau legilor și regulamentelor existente în acel moment (partea banilor lichizi excedea 50 la sută din totalul rezervei de bani, contrastând cu procentul de 10-15 la sută din economiile dezvoltate); o mare parte din tranzacțiile plătite prin bani lichizi eluda taxarea, care, în schimb, trebuia compensată prin emiterea de bani, cu efecte inflaționiste). Adicional, sancțiunile și criza economică aveau un impact dur asupra sectorului privat și a transformării economiei în privința privatizării. Oficialii iugoslavi considerau, în acest sens, că supraviețuirea a 100.000 de firme era pusă în pericol, paralizând, astfel, antreprenoriatul ca unul dintre segmentele vitale ale țesutului economic, United Nations, General Assembly, A/48/661, 3.

⁴¹ Susan L. Woodward, op. cit.

⁴² Peter Andreas, “Criminalizing Consequences of Sanctions: Embargo Busting and Its Legacy”, *International Studies Quarterly*, 49 (2005), 341. http://www.brown.edu/Departments/Political_Science/documents/Criminalizing_consequences_of_sanctions.pdf

Dintre efectele negative generate în mod involuntar de sancțiuni poate cele mai importante sunt cele de ordin umanitar. În general, sancțiunile sunt percepute ca un instrument de persuasiune pașnic sau moderat. David Cortright și George Lopez consideră, însă, că această percepție nu reflectă realitatea dură a devastării economice și sociale care poate rezulta, în special din sancțiunile comerciale generale⁴³. În lumina experienței iugoslave, dar și a celei din Irak⁴⁴, această realitate a fost evidențiată inclusiv de către Secretarul General al ONU, Boutros-Boutros Ghali. În „Suplimentul la Agenda pentru Pace” din 1995, acesta aprecia că sancțiunile „reprezintă o armă insensibilă” care „ridică întrebarea etică dacă suferința provocată asupra grupurilor vulnerabile din țara țintă reprezintă un mijloc legitim de a exercita presiune asupra liderilor politici a căror comportament este improbabil să fie afectat de către dificultățile suferite de către subiecții lor”⁴⁵.

În cazul sancțiunilor impuse R.F. Iugoslavia, un raport elaborat în 1993 de Comisia pentru migrație a Adunării Parlamentare a Consiliului Europei, după constatări la fața locului, preciza faptul că embargoul economic al Națiunilor Unite contra Serbiei și Muntenegrului părea „să dăuneze, în primul rând, locuitorilor celor mai nevoiași”⁴⁶. Ajutoarele umanitare pe care Serbia și Muntenegru le primeau din partea Națiunilor Unite,

O analiză din 1997 a Comitetului asupra Drepturilor Economice, Sociale și Culturale din cadrul OHCHR arăta faptul că „în mod neintenționat, sancțiunile pot determina consolidarea puterii elitelor opresive, emergența, aproape invariabilă, a unei piețe negre și generarea de profituri uriașe pentru elitele privilegiate care o gestionează, amplificarea controlului elitelor conducătoare asupra populației generale și restricționarea oportunităților de a căuta azil sau de a manifesta opoziție politică”, Office of the High Commissioner for Human Rights, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Implementation of the International Covenant on Economic, Social and Cultural Rights. General Comment No 8 (1997). The relationship between economic sanctions and respect for economic, social and cultural rights, 17 noiembrie-5 decembrie, 1997. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G97/197/19/PDF/G9719719.pdf?OpenElement>

În 1991, economia subterană reprezenta circa 23,7 la sută din economia Iugoslaviei, dar în perioada sancțiunilor aceasta a crescut în mod considerabil, Peter Andreas, op. cit., 341; vezi și Richard Garfield, op. cit., 28.

⁴³ David Cortright, George A. Lopez, op. cit., 2000.

⁴⁴ Pentru o evaluare a impactului umanitar al sancțiunilor asupra Irakului vezi Office of the High Commissioner for Human Rights, The Human Rights Impact of Economic Sanctions on Iraq, Background Paper prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights for the meeting of the Executive Committee on Humanitarian Affairs, 5 septembrie, 2000. http://www.humanitarianinfo.org/sanctions/handbook/docs_handbook/HR_im_es_iraq.pdf

⁴⁵ Citat în United Nations, General Assembly, Security Council, A/50/60 - S/1995/1.

⁴⁶ Pentru o analiză detaliată în privința efectelor generate de sancțiuni asupra situației umanitare din R.F. Iugoslavia și a politicilor vizând gestionarea acestora vezi documentele emise de Grupul de Lucru pentru Probleme Umanitare din cadrul Conferinței Internaționale pentru Fosta Iugoslavie în Working Group on Humanitarian Issues, în B. G. Ramcharan, op. cit., vol. 2, 1373-1603; vezi și Richard Garfield, op. cit.

cifrate, la sfârșitul anului 1993, la aproximativ 130 milioane de dolari, erau infime în comparație cu nevoile populației⁴⁷, mai ales în condițiile în care Serbia se confrunta și cu problema sutelor de mii de refugiați din zonele afectate de război⁴⁸. La această situația a contribuit și faptul că, deși Comitetul de Sancțiuni și alte organizații internaționale au furnizat sau gestionat asistență umanitară, nu au existat estimări coroborate ale acestor agenții privind asistența, nivelul de nevoi sau eficiența protecției umanitare. Astfel, în fosta Iugoslavia, deși convențiile internaționale cereau păstrarea demnității umane și interziceau suferințele inutile, niciun sistem nu a fost stabilit pentru a determina dacă, sau în ce mod, aceste principii au fost respectate⁴⁹.

Birocrația excesivă a regimului sancțiunilor a amplificat, de asemenea, dificultățile umanitare. Astfel, deși Comitetul de Sancțiuni a autorizat livrarea de bunuri umanitare, furnizând un mecanism prin care medicamentele și alte produse puteau fi importate, procedura pentru formularea unei cereri de exceptare era complexă, confuză și îndelungată. Comitetul a fost rapid depășit de volumul cererilor⁵⁰, suferind, totodată, de o lipsă de expertiză pentru a le evalua. În consecință, aproape jumătate din fondurile disponibile pentru importurile de medicamente nu au putut fi utilizate din cauza neobținerii aprobărilor în timp util de la Comitetul de Sancțiuni⁵¹.

Pe lângă impactul lor umanitar negativ, sancțiunile au generat și efecte indirecte asupra mediului, sub forma poluării aerului și a defrișărilor. Din cauza embargoului asupra petrolului și în ciuda eludării acestuia, R.F. Iugoslavia a trebuit să găsească surse alternative de combustibil pentru a-și încălzi locuințele și pentru a produce electricitate. Petrolul care era adus prin traficul de la granițe era folosit pentru a alimenta echipamentele militare, e.g. tancuri și jeep-uri, în războiul din Bosnia-Herțegovina, astfel încât s-a

⁴⁷ Paul Lewis, op. cit.

⁴⁸ La sfârșitul anului 1993, conform datelor furnizate de către autoritățile iugoslave, existau pe teritoriul R.F. Iugoslavia 650.000 de refugiați înregistrați, plus alte circa 200.000 de cazuri neînregistrate, United Nations, General Assembly, A/48/661, 3. Dintre aceștia, 250.000 erau copii, care aveau nevoie de asistență medicală și educație elementară, Ibidem, 5.

⁴⁹ Richard Garfield, "Sanctions and the Federal Republic of Yugoslavia: assessing impacts and drawing lessons", Humanitarian Exchange 18 (martie 2001), 48.

⁵⁰ În perioada 1993-1995 Comitetul de Sancțiuni a primit în jur de 70.000 de cereri privind exceptări de la aplicarea embargoului, majoritatea acestora vizând transporturi de ajutoare umanitare. La începutul anului 1995, portofoliul de restanțe al Comitetului număra câteva mii de cereri neprocesate, United Nations, Security Council, S/1996/946, Letter dated 15 November 1996 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to Resolution 724 (1991) concerning Yugoslavia addressed to the President of the Security Council, 15 noiembrie, 1996. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/320/65/IMG/N9632065.pdf?OpenElement>

⁵¹ Richard Garfield op. cit., 49.

înregistrat o utilizare crescândă a cărbunelui și a arderii copacilor pentru combustibil, acestea devenind substitute pentru resursele petroliere reduse⁵².

Nu în ultimul rând, sancțiunile impuse R.F. Iugoslavia au avut consecințe negative asupra țărilor vecine. Așa cum arată și Margaret Doxey, sancțiunile pot avea efecte directe și indirecte, primare și secundare, temporare și de lungă durată nu doar asupra statului țintă ci și asupra emitenților, în special asupra vecinilor și partenerilor comerciali apropiați⁵³. Dintre toate cazurile de sancțiuni impuse pe parcursul anilor '90, cazul R.F. Iugoslavia a reflectat cel mai bine dimensiunea acestor implicații.

Astfel, pe lângă dificultățile unor economii aflate în tranziție, statele vecine R.F. Iugoslavia au fost nevoite să suporte și consecințele sancțiunilor internaționale, acestea reflectându-se, în primul rând, într-un cost economic uriaș⁵⁴. Efectele economice adverse ale sancțiunilor au fost puse în discuție și într-un raport al Grupului de Lucru asupra Problemelor Economice din cadrul Consiliului de Securitate al ONU ce consemna faptul că „sancțiunile au avut efecte *indirecte* considerabile asupra țărilor vecine Iugoslaviei. Statele au pierdut importante rute comerciale (în special după adoptarea Rezoluției 820) precum și legături comerciale directe”⁵⁵.

⁵² J. Lynch, “Serbia Sanctions (SERBSANC)”, 24 decembrie 1996. <http://www1.american.edu/ted/serbsanc.htm>

⁵³ Margaret Doxey, “United Nations Economic Sanctions: Minimising adverse effects on non-target states”, în Koenraad Van Brabant, ed., *Sanctions: The Current Debate. A summary of Selected Readings* (Londra: The Humanitarian Policy Group and the Relief and Rehabilitation Network at the Overseas Development Institute, martie 1999).

⁵⁴ În ianuarie 1993, autoritățile române apreciau pierderile totale cauzate României, până la acea dată, ca urmare a respectării embargoului, la 7 miliarde de dolari, United Nations, Security Council, S/25207, Letter dated 29 January 1993 From the Charge D’Affaires a.i. of the Permanent Mission of Romania to the United Nations addressed to the Secretary General, 1 februarie, 1993, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/065/14/IMG/N9306514.pdf?OpenElement>

Bulgaria estima pierderile directe pe care le-a suferit în intervalul 1992-1995 la 1,6 miliarde de dolari, în timp ce pierderile și costurile totale pentru aceeași perioadă erau evaluate la 8 miliarde de dolari, United Nations, General Assembly, Security Council, A/51/330, S/1996/721, Note verbale dated 30 August 1996 from the Permanent Mission of Bulgaria to the United Nations addressed to the Secretary-General, 6 septembrie, 1996, <http://www.undemocracy.com/A-51-330.pdf>

În cazul Ungariei, conform cifrelor furnizate de către autoritățile ungare, aceasta a pierdut în perioada iunie 1992-noiembrie 1995, ca urmare a respectării regimului sancțiunilor, 2,3 miliarde de dolari, United Nations, General Assembly, A/51/356, Economic assistance to States affected by the implementation of the Security Council resolutions imposing sanctions against the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro). Report of the Secretary-General, 13 septembrie, 1996, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/242/31/PDF/N9624231.pdf?OpenElement>

⁵⁵ Working Group on Economic Issues, “The Economic consequences of Sanctions in the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro)”, în B. G. Ramcharan, op. cit., vol. 2, 1628.

Posibilele repercursiuni ale sancțiunilor mergeau, însă, dincolo de perturbarea fluxului comercial obișnuit și acumularea unor pierderi materiale pentru statele din regiune. Acestea puteau contribui la destabilizarea regiunii în ansamblul său. Așa cum, spre exemplu, avertiza, în privința Bulgariei, Nikolay Slatinsky, „pe măsură ce prețul sancțiunilor împotriva Serbiei și Muntenegrului devine prea mare, Bulgaria va fi în mod serios destabilizată și va deveni un alt focar de tensiune din Balcani”⁵⁶. Demisia premierului Philip Dimitrov și a cabinetului său în octombrie 1992 ca urmare a acuzațiilor formulate de serviciile secrete bulgare, conform cărora membri ai guvernului luaseră parte la o înțelegere secretă privind livrarea de armament către republica Macedonia, a reprezentat o reflectare a acestei temeri și a evidențiat dimensiunea consecințelor politice, și nu doar economice, pe care sancțiunile impuse fostei Iugoslavii le puteau avea asupra vecinilor săi⁵⁷.

Efectele politice ale sancțiunilor au fost resimțite și în Ungaria, unde embargoul impus R.F. Iugoslavia a fost un factor ce a influențat inclusiv rezultatul alegerilor parlamentare desfășurate în luna mai a anului 1994. După cum arăta Bela Kadar, ministrul ungar pentru relații economice internaționale, „embargoul iugoslav a contribuit la nemulțumirea din Ungaria”⁵⁸, pierderile directe cauzate de embargo, cifrate în mai 1994 la 1,5 miliarde de dolari⁵⁹, adăugându-se problemelor economice serioase cu care statul ungar se confrunta deja - o inflație de 22 la sută și o rată a șomajului de 12 la sută. Criza economică din Ungaria, la care au contribuit, într-o proporție semnificativă, și sancțiunile internaționale, a făcut, astfel, ca în primul tur de scrutin din 8 mai, Forumul Democratic Ungar, principalul partid din coaliția de guvernare, să obțină doar 12 la sută din voturi⁶⁰. În

⁵⁶ Nikolay Slatinsky, Euroatlantic security: One Viewpoint from Bulgaria, Draft Special Report, North Atlantic Assembly, Defence and Security Committee, octombrie 1993. <http://193.166.3.2/pub/doc/world/NAA/euroatlantic-sec>

În mod similar, președintele bulgar, Zhelyu Zhelev, declara într-un interviu faptul că „fiecare deteriorare a economiei amenință democrația”, citat în R. Longworth, “Bulgaria, Romania resist pull of the West”, Chicago Tribune, 10 octombrie, 1994.

⁵⁷ Carol J. Williams, “As Yugoslav Crisis Worsens, Neighbours Fear Being Pulled Into Balkan Quagmire”, Los Angeles Times, 2 noiembrie, 1992. http://articles.latimes.com/1992-11-02/news/mn-1167_1_neighbors-fear

Dimitrov a respins acuzațiile făcute și a cerut acordarea unui vot de încredere în cadrul Parlamentului bulgar. Neobținând majoritatea pentru un vot pozitiv, acesta, alături de miniștrii săi, a fost obligat să demisioneze, Ibidem.

⁵⁸ Citat în The Christian Science Monitor (Boston), 18 mai, 1994.

⁵⁹ Ian Traynor, “Poor neighbours bear the burden. Stricter sanctions will bring greater hardship to the struggling Balkans”, The Guardian, 4 august, 1994.

⁶⁰ The Christian Science Monitor (Boston), 18 mai, 1994.

final, numai 37 din cele 386 de locuri din Parlament au fost ocupate de această formațiune politică. Pe de altă parte, Partidul Socialist, care reprezenta, în fapt, o variantă reformată a Partidului Comunist, a obținut, cu 209 locuri - majoritatea absolută în Parlament⁶¹, devenind, astfel, principalul partid de guvernământ.

Din punctul de vedere al consecințelor destabilizatoare generate de sancțiuni asupra statelor vecine R.F. Iugoslavia, un alt aspect ce trebuie avut în vedere este efectul lor criminalizant. Embargoul economic precum și cel asupra armamentului au creat condițiile favorabile proliferării traficului cu petrol și armament din aceste țări către Serbia și Muntenegru, contribuind, astfel, la dezvoltarea crimei organizate și a corupției care, în această parte a Europei, se aflau deja la cote alarmant de ridicate. „Banii sunt mai puternici decât războiul”, după cum reliefează și Juriij Bajec, profesor de economie la Universitatea din Belgrad și familiarizat cu formele de încălcare ale embargoului de către republicile iugoslave⁶², în acest sens, un studiu recent arătând că, spre exemplu, comerțul subteran dintre Serbia și Bulgaria a atins, numai în 1994, cifra de cinci miliarde de dolari⁶³.

Repercursiunile regionale ale sancțiunilor au inclus dezvoltarea, cu complicitatea oficială a vecinilor, a rețelelor regionale de încălcare ale embargoului, colapsarea relațiilor comerciale de suprafață cu statul iugoslav și extinderea concomitentă a relațiilor comerciale subterane (partea clandestină a interdependenței economice devenind, astfel, dominantă) precum și dezvoltarea criminalității trans-frontaliere. Nu mai puțin important este faptul că, odată cu ridicarea sancțiunilor, aceste rețele, au continuat să supraviețuiască și să se dezvolte⁶⁴. În acest sens, Raymond Bonner de la „The New York Times” considera că „cel mai durabil și trecut cu vederea prejudiciu cauzat de sancțiuni ar putea fi corupția pe care au încurajat-o în țările vecine precum Albania, Bulgaria, Macedonia, Ungaria și România”. „Consecințele economice asupra vecinilor Serbiei vor putea fi, în timp, depășite. Dar criminalitatea și etosul criminal pe care sancțiunile l-au generat vor fi mult mai greu de dispersat” considera acesta⁶⁵. Astfel, deși nu au fost vizate direct de către sancțiunile internaționale, țări precum Albania, România, Bulgaria, Ungaria și Macedonia

⁶¹ St. Louis Post (St. Louis), 30 mai, 1994.

⁶² „Dincolo de aceasta, niciun fel de sancțiuni nu pot avea succes în proporție de 100 la sută. Facem comerț unii cu ceilalții de prea multă vreme”, considera acesta, citat în John Pomfret, op. cit.

⁶³ Peter Andreas, op. cit., 345.

⁶⁴ Ibidem, p. 336; Richard Garfield, Economic Sanctions, Health, and Welfare in the Federal Republic of Yugoslavia. 1990-2000, (Belgrad, 2001), 33. http://www.humanitarianinfo.org/sanctions/handbook/docs_handbook/Garfield_Ocha-Yug.pdf

⁶⁵ Raymond Bonner, “How Sanctions Bit - Serbia’s Neighbors”, The New York Times, 19 noiembrie, 1995.

au suportat în mod direct atât repercursiunile lor economice cât și efectele lor criminalizante

Regimul sancțiunilor economice impus Republicii Federale Iugoslavia a fost ridicat de către Consiliul de Securitate al ONU la 1 octombrie 1996, prin adoptarea rezoluției 1074⁶⁶. Cu toate acestea, importanța concluziilor ce pot fi desprinse din experiența iugoslavă a sancțiunilor depășește cu mult spațiul geografic al Balcanilor precum și cadrul temporal al perioadei în care acestea au fost utilizate, păstrând o relevanță aparte nu doar pentru prezent ci, în mod cert, și pentru viitor. În primul rând, cazul iugoslav a ilustrat dificultățile formării și menținerii unei coaliții de guverne dispuse să adopte acțiuni preventive decisive atunci când interese importante dar nu neapărat vitale sunt în joc. În acest sens, deși Consiliul de Securitate a declarat criza iugoslavă ca fiind o amenințare la adresa păcii și securității, membrii săi au fost, în mod clar, nepregătiți să adopte măsuri decisive⁶⁷, soluția sancțiunilor apărând, în acest context, ca o cale de mijloc între intervenție și decuplare totală. În consecință, războiul a persistat, la niveluri variabile de intensitate, timp de mai mult de trei ani din momentul impunerii embargoului, costul uman și material al acestui eșec fiind enorm. În al doilea rând, sancțiunile economice precum și embargoul asupra armelor impuse fostei Iugoslavii au reflectat un aspect comun tuturor embargourilor adoptate de către Națiunile Unite în anii '90. Anume, abilitatea redusă a organizației mondiale de a impune sancțiuni. Într-o eră a constrângerilor financiare în cadrul Națiunilor Unite, Consiliului de Securitate și comitetelor sale de sancțiuni le-au lipsit resursele necesare pentru evaluarea și implementarea sancțiunilor⁶⁸.

⁶⁶ Vezi United Nations, Security Council, Resolution 1074 of 1 October 1996, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/259/27/PDF/N9625927.pdf?OpenElement>

⁶⁷ John Stremlau, op. cit.

⁶⁸ David Cortright, George A. Lopez, op. cit., 2000.

Bibliografie

A. Documente.

1. Office of the High Commissioner for Human Rights, Committee on Economic, Social and Cultural Rights, Implementation of the International Convention on Economic, Social and Cultural Rights. General Comment No 8 (1997). The relationship between economic sanctions and respect for economic, social and cultural rights, 17 noiembrie-5 decembrie, 1997. <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/G97/197/19/PDF/G9719719.pdf?OpenElement>
2. Office of the High Commissioner for Human Rights, The Human Rights Impact of Economic Sanctions on Iraq, Background Paper prepared by the Office of the High Commissioner for Human Rights for the meeting of the Executive Committee on Humanitarian Affairs, 5 septembrie, 2000. http://www.humanitarianinfo.org/sanctions/handbook/docs_handbook/HR_im_es_iraq.pdf
3. United Nations, Charter of the United Nations. Chapter VII: Action with Respect to Threats to the Peace, Breaches of the Peace, and Acts of Aggression. <http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>
4. United Nations, Security Council, Resolution 713 of 25 September, 1991, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/596/49/IMG/NR059649.pdf?OpenElement>
5. United Nations, Security Council, Resolution 757 of 30 May, 1992, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/RESOLUTION/GEN/NR0/011/16/IMG/NR001116.pdf?OpenElement>
6. United Nations, Security Council, Resolution 787 of 16 November, 1992, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N92/723/03/IMG/N9272303.pdf?OpenElement>
7. United Nations, Security Council, Resolution 820 of 17 April, 1993, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/222/97/IMG/N9322297.pdf?OpenElement>
8. United Nations, Security Council, Resolution 1074 of 1 October 1996, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/259/27/PDF/N9625927.pdf?OpenElement>
9. United Nations, Security Council, S/25207, Letter dated 29 January 1993 From the Charge D'Affaires a.i. of the Permanent Mission of Romania to the United Nations addressed to the Secretary General, 1 februarie, 1993, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/065/14/IMG/N9306514.pdf?OpenElement>
10. United Nations, General Assembly, A/48/661, Letter dated 26 November 1993 from the Chargé d'affaires a.i. of the Permanent Mission of Yugoslavia to the United Nations addressed to the Secretary-General, 1 decembrie, 1993. <http://documents-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N93/673/94/pdf/N9367394.pdf?OpenElement>
11. United Nations, General Assembly, Security Council, A/50/60 - S/1995/1, Supplement to an agenda for peace: Position paper of the Secretary-General on the occasion of the fiftieth anniversary of the United Nations, Report of the Secretary-General on the work of the organization, 3 ianuarie, 1995, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N95/080/95/PDF/N9508095.pdf?OpenElement>
12. United Nations, General Assembly, Security Council, A/51/330, S/1996/721, Note verbale dated 30 August 1996 from the Permanent Mission of Bulgaria to the United Nations addressed to the Secretary-General, 6 septembrie, 1996, <http://www.undemocracy.com/A-51-330.pdf>
13. United Nations, General Assembly, A/51/356, Economic assistance to States affected by the implementation of the Security Council resolutions imposing sanctions

against the Federal Republic of Yugoslavia (Serbia and Montenegro). Report of the Secretary-General, 13 septembrie, 1996, <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/242/31/PDF/N9624231.pdf?OpenElement>

14. United Nations, Security Council, S/1996/776, Letter dated 24 September 1996 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to Resolution 724 (1991) concerning Yugoslavia addressed to the President of the Security Council, Annex. Report of the Copenhagen Round Table on United Nations Sanctions in the Case of the Former Yugoslavia, held at Copenhagen on 24 and 25 June 1996, 24 septembrie, 1996. <http://www.un.org/Docs/sc/committees/sanctions/s96776.pdf>

15. United Nations, Security Council, S/1996/946, Letter dated 15 November 1996 from the Chairman of the Security Council Committee established pursuant to Resolution 724 (1991) concerning Yugoslavia addressed to the President of the Security Council, 15 noiembrie, 1996 <http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N96/320/65/IMG/N9632065.pdf?OpenElement>

B. Colecții de documente.

1. **G. Ramcharan**, The International Conference on the Former Yugoslavia: official papers, vol. 1 și 2, Brill, 1997.

C. Lucrări generale și speciale.

1. **Andreas, Peter**, “Criminalizing Consequences of Sanctions: Embargo Busting and Its Legacy”, International Studies Quarterly, 49 (2005). http://www.brown.edu/Departments/Political_Science/documents/Criminalizing_consequences_of_sanctions.pdf

2. **Cortright, David, Lopez, George A.**, “Learning from the Sanctions Decade”, Global Dialogue, vol. 2, nr. 3, 2000. <http://www.worlddialogue.org/content.php?id=90>

3. **Idem, Gerber-Stellingwerf, Linda**, “Sanctions”, în Thomas George Weiss, Sam Daws, The Oxford handbook on the United Nations, Oxford Handbooks Online, 2007.

4. **Delević, Milica**, “Economic sanctions as a foreign policy tool”, The International Journal of Peace Studies, vol. 3, nr. 1, ianuarie 1998. http://www.gmu.edu/programs/icar/ijps/vol3_1/Delvic.htm

5. **Doxey, Margaret**, “United Nations Economic Sanctions: Minimising adverse effects on non-target states”, în Koenraad Van Brabant, ed., Sanctions: The Current Debate. A summary of Selected Readings, Londra: The Humanitarian Policy Group and the Relief and Rehabilitation Network at the Overseas Development Institute, martie 1999.

6. **Garfield, Richard**, “Sanctions and the Federal Republic of Yugoslavia: assessing impacts and drawing lessons”, Humanitarian Exchange 18 (martie 2001).

7. **Garfield, Richard**, Economic Sanctions, Health, and Welfare in the Federal Republic of Yugoslavia. 1990-2000, Belgrad, 2001. http://www.humanitarianinfo.org/sanctions/handbook/docs_handbook/Garfield_Ocha-Yug.pdf

8. **Gow, James**, Triumph of the lack of political will. International diplomacy and the Yugoslav war, Londra: Hurst & Co., 1997.

9. **Hufbauer, Gary Clyde, Schott, Jeffrey J., Elliott, Kimberly Ann**, Institute for International Economics (SUA), Economic Sanctions Reconsidered: History and current policy, ediția a II-a, Peterson Institute, 1990.

10. **Idem, Oegg, Barbara**, “The European Union as an Emerging Sender of Economic Sanctions”, Aussenwirtschaft, nr. 58, vol. 4, 2003.

11. **Hufbauer, Gary Clyde, Schott, Jeffrey J., Elliott, Kimberly Ann, Oegg, Barbara**, Economic Sanctions Reconsidered, ediția a III-a, Peterson Institute for International Economics, 2008.
http://www.piie.com/publications/chapters_preview/4075/01ie4075.pdf
12. **Lopez, George A., Cortright, David**, The sanctions decade: assessing UN strategies in the 1990s, Lynne Rienner Publishers, 2000.
13. **Lynch, J.**, "Serbia Sanctions (SERBSANC)", 24 decembrie 1996.
<http://www1.american.edu/ted/serbsanc.htm>
14. Owen, David, Balkan Odyssey, Harcourt Brace, 1995.
15. **Slatinsky, Nikolay**, Euroatlantic security: One Viewpoint from Bulgaria, Draft Special Report, North Atlantic Assembly, Defence and Security Committee, octombrie 1993. <http://193.166.3.2/pub/doc/world/NAA/euroatlantic-sec>
16. **Stedman, Stephen John**, "The Former Yugoslavia", în Haass, Richard, Economic sanctions and American diplomacy, Council on Foreign Relations, 1998.
17. **Stremlau, John**, Sharpening International Sanctions: Toward a Stronger Role for the United Nations. A Report to the Carnegie Commission on Preventing Deadly Conflict, Carnegie Corporation of New York, noiembrie 1996.
<http://carnegie.org/fileadmin/Media/Publications/PDF/Sharpening%20International%20Sanctions%20Toward%20a%20Stronger%20Role%20for%20the%20United%20Nations.pdf>
18. **Tunander, Ola, Baev, Pavel, Einagel, Victoria Ingrid**, International Peace Research Institute, Geopolitics in post-Wall Europe: security, territory and identity, SAGE, 1997.
19. **Van Genugten, Willem J.M., de Groot, Gerard A.**, ed., United Nations Sanctions: Effectiveness and Effects, Especially in the Field of Human Rights. A Multi-disciplinary Approach, Antwerpen – Groningen – Oxford: Intersentia, 1999.
<http://arno.uvt.nl/show.cgi?fid=52371>
20. **Weiss, Thomas G., Cortright, David, Lopez, George A., Minear, Larry**, Political Gain and Economic Pain. Humanitarian impacts of economic sanctions, Lanham, Rowman and Littlefield, 1997.
21. **Woodward, Susan L.**, "Yugoslavia: Divide and fail", Bulletin of Atomic Scientists, Educational Foundation for Nuclear Science, vol. 49, nr. 9, Chicago, noiembrie 1993.
22. **Idem**, Balkan tragedy: chaos and dissolution after the Cold War, Brookings Institution Press, 1995.
23. **Zimmermann, Warren**, Origins of a catastrophe: Yugoslavia and its destroyers - America's last ambassador tells what happened and why, Times Books, 1996.

D. Presă.

1. **Bonner, Raymond**, "How Sanctions Bit - Serbia's Neighbors", The New York Times, 19 noiembrie, 1995.
2. **Engelberg, Stephen, Schmitt, Eric**, "Serbs Easily Outflank U.N. Arms Embargo", The New York Times, 5 iulie, 1995.
3. **Greenhouse, Steven**, "U.S. View of Sanctions: Turn Up Heat Half Way", The New York Times, 3 iulie, 1994. <http://www.nytimes.com/1994/07/03/world/us-view-of-sanctions-turn-up-heat-half-way.html?src=pm>
4. **Hufbauer, Gary**, "The Futility of Sanctions", The Wall Street Journal, 3 iunie, 1994.
5. **Longworth, R.**, "Bulgaria, Romania resist pull of the West", Chicago Tribune, 10 octombrie, 1994.

6. **Pomfret, John**, “Neighbors Enforce Yugoslav Embargo. Most Borders Finally Close, but Croatia and Slovenia Still Let Trucks Through”, The Washington Post, 14 septembrie, 1993.
7. St. Louis Post (St. Louis), 30 mai, 1994.
8. The Christian Science Monitor (Boston), 18 mai, 1994.
9. **Traynor, Ian**, “Poor neighbours bear the burden. Stricter sanctions will bring greater hardship to the struggling Balkans”, The Guardian, 4 august, 1994.
10. **Williams, Carol J.**, “As Yugoslav Crisis Worsens, Neighbours Fear Being Pulled Into Balkan Quagmire”, Los Angeles Times, 2 noiembrie, 1992.
http://articles.latimes.com/1992-11-02/news/mn-1167_1_neighbors-fear